УДК 811.112.2 + 811.161.2

Барнич І.І.
(Львів, Україна)

НІМЕЦЬКА ТА УКРАЇНСЬКА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ: ЗІСТАВНИЙ АСПЕКТ

У статті проаналізовано сучасний стан фінансово-економічної термінології в німецькій і українській мовах на матеріалі дефініцій лексикографічних джерел.

Ключові слова: *фінансово-економічна термінологія, запозичення, термін, семантичний потенціал.*

В статье проанализировано современное состояние финансово-экономической терминологии в немецком и украинском языках на материале дефиниций лексикографических источников.

Ключевые слова: *финансово-экономическая терминология, заимствование, термин, семантический потенциал.*

The modern state of financial-economic terminology in the German and Ukrainian languages on the definition material of lexicographic sources is analysed in the article.

Key words: *financial-economic terminology, borrowings, term, semantic potential.*

Термінологія – найдинамічніший пласт словникового складу будь-якої фахової мови. Еволюціонуючи, вона відображає прогресивні зміни, в науці, техніці та суспільстві. Без аналізу словникового складу і семантичних змін в термінології неможливо вивчити закономірності розвитку мови загалом.

Мета статті дослідити семантичні особливості фінансово-економічної термінології в сучасній німецькій та українській мовах.

Завдяки інтеграційним і глобалізаційним процесам у міжнародному співробіцнитві мова економіки стає об'єктом дослідження. Уваги заслуговують праці вчених присвячені саме економічноій термінології: Б.Н. Головіна, Р.Ю. Кобрина, Т.Л. Канделаки, А.В. Суперанської, Р.С. Цагалової, Т.Р. Кияка, Ф.А. Циткіної, Т.І. Панько, А.С. Д'якова, Т. І. Перепелиці, Т. М. Дячук, І. М. Кочан, М.І. Навальної, А.В. Грицківа, Г.В. Чорновол, О.В. Подвойської, О.Т. Чумака, та інші. Над цією проблемою працювали також німецькі дослідники: М. Хундт (M. Hundt), Р. Булман (R. Buhlmann), Г. Боме (G. Bohme), Й. Болтен (J. Bolten), та інші. Незважаючи на значну кількість праць, все ще існує потреба подальшого дослідження фінансово-економічних термінів, оскільки дослідники частково зверталися до фінансової термінології та вивчали її лише в системі однієї з мов.

Здійснивши огляд теоретичних праць, помічено що, зусилля сучасних учених спрямовані на вивчення спільного й національно-специфічного в різних мовних картинах світу. Такі зусилля потребують системного аналізу особливостей кожної із зіставлюваних мов. Серед дослідників які вивчали порівняльну характеристику економічної термінології в різних мовах є: В.В. Касьянов, О.В. Довбиш, А.Н. Заріпова та інші.

Фінансова українська термінологія не виокремлена з пласту економічної термінолексики як самостійна підсистема, тому й окремо не відображена в словниках для прикладу:

© Барнич І.І., 2011

М.В. Сивака (Київ 2008), А.Г.Загороднього і Г.Л. Вознюка (Київ 2007), Х. Штрьобеля і Л.О. Хоменко (Київ 2005), О. Сліпушко (Київ 1999), О.І. Лесюка і В.В. Титова (Київ 1996), „Економічна онлайн енциклопедія". Особливої уваги заслуговує „Фінансово-економічний словник" А.Г. Загороднього і Г.Л. Вознюка (Київ 2007), який відображає реальний стан сучасної фінансової термінології. Словник містить близько 8000 понять і термінів, що охоплюють сферу фінансів.

Існує невелика кількість словників, які стосуються безпосередньо фінансової справи: А.Т. Ковальчука (Київ 2006), фінансовий словник онлайн.

Подібну ситуацію спостерігаємо в Німеччині. Існує багато словників, які містять економічні та фінансові терміни: „Internationales Wirtschafts-und Finanzwörterbuch" von Bernard Colli, „Fachwortschatz Wirtschaft und Finanzen", „Wirtschafts-und Rechtsglossar" von Anelka (різними мовами), а також „Finanzwörterbuch" von Bernard Colli (п'ятьма мовами).

Оскільки Україна до незалежності входила до складу Радянського Союзу, тому наведемо словники цього періоду, якими користуються і сьогодні: И.С. Бляха, Л.Т. Багмы (Москва 1981), А.Е. Завьяловой (Москва 1988), та інші.

У процесі аналізу спеціальної літератури присвяченій визначенню терміна з'ясовано, що на сьогодні у термінознавстві не існує однозначного тлумачення поняття „термін". Так, Г.О. Винокур один з перших дав влучне визначення терміна: „*... терміни – це не особливі слова, а слова в особливій функції*"[1: 5-6]. Ця функція, на думку вченого, полягає в назві поняття, денотата. Б.М. Головін далі розлогіше уточнює „*що термін – це окреме слово чи утворене на базі іменника підрядне словосполучення, що означає професійне поняття та призначене для задоволення спецефічних потреб спілкування у сфері певної професії (наукової, технічної, виробничої, управлінської)*"[2: 276].

Однак практика дослідження свідчить, що не всі терміни утворюються лише на базі іменника. Ними можуть бути також інші граматичні розряди слів: прикметники, дієслова, тощо.

Отже, назагал дослідники характеризують термін як:

1) однозначний, на думку одних [3], однозначний у межах певної термінологічної системи на думку інших [4];

2) „характеризується високою інформативністю, однозначністю, точністю, та експресивною нейтральністю" [5];

3) значення терміна прирівнюється поняттю (в межах пізнаного) [6]. Звідси випливає, що сукупність термінів це і є термінологія [7].

За нашими спостереженнями фінансова-економічна термінологія експлікується як терміносистема, що охоплює десятки тисяч термінів серед яких зустрічаємо такі: сленг, фразеологічні одиниці, запозичення, метафори, тощо.

Передовсім закцентуємо увагу на терміні ***„фінанси – нім. die Finanzen"*** у співставлюваних мовах. Більшість словників подають як: „*1. Сукупність економічних відносин, що виникають у процесі формування та використання централізованих і децентралізованих грошових фондів. Використання фінансів становить особливу сферу економічної діяльності держави і підприємств. 2. Сукупність грошових коштів, що є в розпорядженні держави і підприємств, окремих осіб*"[8]. Зокрема у німецькій енциклопедії

Brockuhaus зазначено: „*die Finanzen* (*frz., von lat. finantia*) *Geldangelegenheiten, auch die wirtschaftliche und materielle Lage einer Person, eines Haushaltes oder einer Organisation; die Einnahmen und Ausgaben der öffentlichen Hand – фінансове питання, також економічне та матеріальне становище особи, бюджету, організації; надходження і видатки органів державної влади*“[9].

Зазначемо, що термінологічне поле фінансів формують терміни багатьох тематичних груп. Серед них: *теорії фінансів (Finanztheorie), державних фінансів (öffentliche Finanzen), фінансів підприємств, фінансів корпорацій (Finanzplanung), банківської справи (Bankwesen), податкової справи (Steuerwesen), страхування (Versicherung), інвестування (Investition), фінансового обліку (Finanzrechnung), фінансового менеджменту (Finanzmanagement)* та *маркетингу фінансово-банківської діяльності (Finanzmarketing)*, які з лінгвістичної точки зору ще недостатньо вивчені.

Слова, які проникають у мову, спочатку як правило використовуються вкрай рідко, і лише з часом вони поширюються, адаптуються у мовній системі. Інші навпаки виходять з ужитку і використовуються спорадично. Таким чином, на кожному етапі розвитку мови в її словниковому складі виокремлюємо два пласти термінології – активний і пасивний. Це стосується і фінансової термінології, яка структурно складається з ядра і периферії (загальнонаукові терміни), у яких під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників відбуваються різні лексико-семантичні зміни, процеси термінологізації й детермінологізації, що заслуговують уваги термінологів.

Активна фінансово-економічна загальновживана термінологія функціонує в розмовній мові і є зрозумілою усім або комунікантам тієї чи іншої сфери суспільного життя: *аванс, агент, акція, банкрут, гарант, дефіцит, корупція, комунальний, криза, ліквідувати, облігація, позика, угода* та ін. До пасивної термінології належать: оказіоналізми, архаїзми, історизми, які здебільшого використовуються в документах фахівцями: ***ажур*** – „*(від франц. a jour - на сьогодні; у порядку) - стан бухгалтерського обліку, коли всі записи на рахунках роблять у день здійснення господарських операцій; у ширшому розумінні – коли обліково-розрахункові операції виконують вчасно*“; ***беса*** – „*(від франц. a la baisse - спекуляція) - біржова спекуляція, в основі якої є зниження курсу цінних паперів або цін на товари*“; ***локо*** – „*(від лат. (in) loco - на своєму місці) - операція купівлі-продажу чужоземної валюти або цінних паперів, за якою розраховуються на тій же біржі, де було укладено угоду*“; ***марго*** – „*(від лат. margo - край, межа) - поле на комерційних листах чи інших ділових документах, залишене для позначок і нотаток*“ [8], тощо.

Зазначимо, що терміни-неологізми, які активно використовують спеціалісти, отримують статус термінів, і переважно надовго залишиться в узусі. У довідниковій літературі не завжди чітко розмежовано активну і пасивну фінансову термінологію. Тому ми досліджуємо активну фінансову-економічну термінологію, яка відображає реалії сучасної фінансової сфери Німеччини та України.

Проведене дослідження доводить, що німецькомовна фінансова-економічна термінологія виявляє потужний семантичний потенціал, який включає безпосередньо корінні слова, іншомовні запозичення, неологізми, оказіоналізми, тощо: *die Abbuchung, die Aufsparung, der Habenumsatz, das Saldo*, *die Kulisse, das Factoring, das Agreement, bestreiken, abcashen*, тощо. Будь-яка субмова, і фінансова в тому числі, відображає екстралінгвальні зміни в семантичній структурі терміна.

З огляду на те, що фінансова-економічна термінологія німецької мови відображає стан науки і економіки країни, стверджуємо, що вона є усталеною, швидко реагує на зміни, що відбуваються в економічній сфері поза межами і постійно поповнюється новими термінами. Виявлено, що значна більшість термінів досліджуваної субмови фінансів запозичена з інших мов, зокрема французької, англійської, латинської, тощо. Прикладами можуть бути: ***a jour-*** *„auf dem laufenden, frz.(стан бухгалтерського обліку, коли всі записи на рахунках роблять у день здійснення господарських операцій)*“; ***der Akkord*** – *„Arbeitsweise, bei der der Lohn von der Menge oder Stückzahl abhängt, frz.*(*спосіб нарахування заробітної плати відповідно до затрат праці та її результатів*)“; ***der Discount*** – *„Preisnachlass bei sofortiger Barzahlung, engl.*(*знижка, процент, який стягують банки під час обліку векселів*)“; ***das Dumping*** – *„Verkauf von Waren zu niedrigeren Preisen, um auf dem ausländischen Markt die Konkurrenz zu verdrängen, engl.*(*продаж товарів на ринках інших країн за цінами, нижчими собівартості цих товарів, з метою отримання конкурентних переваг в експорті*)“; ***die Aktie*** – *„Anteilschein am Grundkapital eines Unternehmens, der an der Börse gehandelt wird, lat.(цінний папір, що засвідчує участь його власника у статутному фонді акціоверного товариства)*“; ***die Degression*** – *„Verringerung des Steuersatzes bei sinkendem Einkommen, lat.(податок, ставка якого збільшується зі зростанням величини доходу)*“ [10; 8].

Для порівняння, українська фінансово-економічна термінолексика відзначається нестабільністю через глибокі соціально-економічні зміни у нашій державі та спробі переходу до ринкової економіки. Такі процеси „породжують“ нові фінансові поняття як: *іпотечний, емісійний банки, дилери, маклери, рабат, куліса, картель, рекламація* і т.д., які відповідно поповнюють фінансовий термінологічний фонд. Проте вони не впливають на такі усталені базові поняття економіки, як от: *кредит, депозит, каса, банк, бюджет, страхування, біржа, чек, штраф, баланс*, та інші.

Зазначимо, що основний корпус сучасної української фінансової-економічної термінології сформувався у період економічних, політичних і особливо фінансових реформ. Оскільки фінансова-економічна термінологія тісно пов’язана з приватним сектором, то більшість її проникло з інших мов, зокрема англійської: *авераж*, *бюджет, демпінг*, *трансакція, траст,* тощо.

Нові лексичні одиниці за нашими спостереженнями активно вживаються у засобах масової інформації, розмовній мові, згодом отримують статус терміна, сюди можемо віднести: *брокер, трансфер, абандон, франшиза, трансакція, алонж, маржа, фузія,* та інші .

Фінансова термінологія як частина загальноекономічної використовується не лише спеціалістами, а й іншими нефахівцями: *капіталовкладення, депозит, банківська справа, мито, офшор, спонсор, тендер*. Проте існує значна кількість термінів, зрозумілих лише вузьким спеціалістам: ***жиробанк*** (*від італ. giro – коло, обіг грошей + від італ. banco – лава, конторка*) – *„банк, що здійснює розрахункові операції між клієнтами, котрі мають у ньому рахунки*“; ***овердрафт*** (*від англ. overdraft – перевищення кредиту*) – *„форма короткострокового кредиту, суть якого полягає у списанні коштів із рахунку клієнта*“; ***рестант*** (*від лат. restants,restantis – той, що залишається*) – *„залишок заборгованості на момент складання балансу*“; ***фоліо*** (*від лат. in folio – в аркуш*) – *„дві сторінки (права й ліва) в бухгалтерських рахункових книгах*“; ***хеджування*** (*від англ. hedge – загорожа,*

захист, бар'єр) – „*форма страхування ціни та прибутку у ф'ючерсних угодах*“; ***цесіонарій*** (*від фран. cessionnare з лат. cessio – поступка, передача*)– „*особа, котра стає кредитором після надання їй права вимоги щодо повернення боргу*“; ***дисконт*** (*від англ.* discount з італ. sconto – *рахувати*) – „*це різниця між номінальною вартістю цінного паперу і її ринковою вартістю*“[8] і т.д. Семантичний опис цієї термінолексики заслуговує аналізу в окремій статті.

На сучасному етапі розвитку суспільства відбувається проникнення термінів інших галузей у фінансово-економічну термінологію обох мов. У ній поряд з суто фінансово-економічними термінами існують терміни з спортивної, юридичної, технічної та інших терміносистем. Так, морський термін ***девіація***, (походить від латинського слова *deviatio – відхилення*) зафіксований у сучасному словнику іншомовних слів семантикою „*відхилення судна від курсу*“, вживається також в економіці зі значенням „2) екон. *зміна цін біржових товарів*“[11]. Виходячи з первинного значення, виокремлюємо інваріантну сему „*відхилення*“, „*зміна*“ для творення нового смислу. Отже, слово зазнало часткової трансформації первинного значення, однак зберегло спільний семантичний компонент в іншій терміносистемі.

Семантичні модифікації спостерігаємо в багатьох інших терміноодиницях, зокрема: ***корнер***, яке походить від англійського *corner* і означає *ріг, куток*. Словник іншомовних слів(1975р.) вихідне значення цього терміна подає як: „1) *форма тимчасового об'єднання юридичних або фізичних осіб для оволодіння ринком певного товару за допомогою його скуповування та подальшого спекулятивного перепродажу*“[12]. З часом він зазнав переосмислення, розширення та почав вживатися в спорті, зокрема: „1) *у футболі - штрафний кутовий удар, який здійснює з кутового сектора футбольного поля один з гравців*“[11], тоді як другим значенням зареєстроване фінансове. Це свідчить про певний „різнобій“ описів словникових статей.

Скажімо інший термін ***трансфер*** (*з фр., та лат., переношу, переміщую*) в словнику СІС-75 кодифіковано як „1) *переказ іноземної валюти або передача золота з однієї країни в іншу;*2) *передавання іменних цінних паперів (акцій) однією особою у власність іншої відповідним написом або заявою*“[12].

Таким чином, термін розширив семантичну структуру та сферу функціонування й тепер вживається в різних терміносистемах. В основі твірного та похідного значень єспільна сема „*переміщення*“, „*перехід*“. У спорті термін має значення „*практика офіційного переходу спортсмена з однії команди в іншу*[11]. Термін *трансфер* завдяки спільному інваріантному компоненту розширив семантичну структуру і почав функціонувати також у розмовній мові, зокрема в сфері обслуговування: „*перевезення пасажирів з аеропорту, вокзалу до кінцевого пункту призначення, а також зустріч пасажирів у місці перебування*“. Приклад *трансфер* засвідчує еволюцію нових значень завдяки семі „*переміщення*“.

Отже, спостерігаємо розширення значення термінів які стають міжгалузевими, а згодом загальнонауковими: *аутсайдер*, *авізо, акцепт, деівація, корнер, тендер, трансфер, форвард, франшиза*, тощо. Оскільки усі фінансові розрахунки комп'ютеризовано, відповідно у фінансово-економічну термінологію проникають також і технічні терміни: *інтернет-банкінг, картридж, модем, факс, файл, провайдер* та інші, які тісно пов'язані з сферою фінансів.

Економічні словники також реєструють терміни та терміно- словосполучення різних галузей економіки, фінансів та банківської справи (*бюджет, кредитна справа, податкова система, цінні папери, статистика, страхування*), міжнародних економічних та валютних відносин, тощо, які мають перспективу подальшого дослідження.

Опрацьовуючи німецьку літературу, зауважимо, що автори словників включали не лише терміни, які стосувалися економіки й добирали для них відповідні еквіваленти, визначали їх поширення і застосування. Так німецько-російський економічний словник Бляха І.С., Багми Л.Т. відображає термінологію економіки ФРН наприклад: ***die Firma*** *кап.* (термін, який стосується економіки капіталістичних країн) – 1) *фірма, торговий дім, торгове підприємство; 2) юридична назва фірми акціонерного товариства* [13], яка не завжди відповідала економіці НДР. В словнику подано також терміни, які вживалися тільки в одній з економічних систем, соціалістичній або капіталістичній напр.: ***die Finanzkasse*** (ФРН), ***die Frachtenausgleichkasse*** (НДР) [13]. І в той же час один і той самий термін мав різні значення, напр.: ***die Abschlußvergütung*** 1) *оплата страховому агенту винагороди за укладання страхової угоди* (НДР)*; комісійні агенту за укладання контракту купівлі-продажу* (ФРН) [13].

У зв'язку з новими соціальними змінами, об'єднання Німеччини, терміни, які відображали соціалістичну економіку стали архаїзмами, тобто відійшли на периферію та вживаються оказіонально.

Із зазначеного вище доходимо висновку про те, що з інтенсивним розвитком суспільства, економіки, новініх інформаційних технологій фінансова-економічна термінологія як української так і німецької мов перебуває в стані постійного розвитку й зазнає семантичних змін і з огляду на це вимагає у перспективі систематичного і всебічного опрацювання.

Розглянутий зіставний аспект дав можливість лише висвітлити де-які окремі особливості семантичних процесів фінансової термінології німецької та української мов і вимагатимуть детальнішого аналізу у наступних статтях з окресленої тематики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Винокур Г.О. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии / Г. О. Винокур // Тр. МИИФЛ: Сб. ст. по языковедению. – Т. 5. М. : 1939. – С. 3-54.

2. Головин Б. Н. Основы культуры речи / Головин Б. Н. – М. : 1980. – 276 с.

3. Будагов Р. А. Введение в науку о языке / Будагов Р. А. – М. : Просвещение, 1965. - 492 с.

4. Реформатский А. А. Что такое термин и терминология / А. А. Реформатский // Вопросы терминологии. – М., 1961. С. 47-51.

5. Квитко И. С. Термин в научном документе / Квитко И.С. – Львов : Вища школа, 1976. – 125 с.

6. Кочан І. М. Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами у сучасній українській мові / Кочан І. М. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2004. – 520 с.

7. Панько Т. І. Українське термінознавство: Підручник. / Панько Т. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. – Львів: Світ, 1994. – 216 с.

Лексикографічні джерела

8. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник. / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. – К. : Знання, 2007. – 1072 с.

9. Brockhaus Enzyklopädie, völlig neu bearbeitete Auflage (8. Band), Mannheim: F.A. Brockhaus, 1989. – 688 S.

10. Leichner's Fremdwörterbuch/ herausgegeben von Leichner Verlag, 1993. – 399 S.

11. Сучасний словник іншомовних слів: Близько 20 тис. слів і словосполучень [уклад. О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк]. – К. : Довіра, 2006. – 789 с.

12. СІС- 75 – Словник іншомовних слів / [за ред. О.С. Мельничука]. – К. : Головна редакція Української радянської енциклопедії, 1975. – 967 с.

13. Немецко-русский экономический словарь / И. С. Блях, Л. Т. Багма. – М. : Русский язык, 1981. – 664 с.

УДК 811.162.4'25(075.8)

Кредатусова Ярміла
(Пряшів, Словаччина)

КОНЦЕПЦІЯ ПІДРУЧНИКА «СПЕЦІАЛЬНИЙ ПЕРЕКЛАД НА ПРАКТИЦІ» *(підручник з вправами для студентів-україністів)*

Автор статті представляє чотири групи вправ, посередництвом яких студенти зі спеціальності перекладознавства здобувають навички і вміння, необхідні для правильного перекладу автентичних текстів спеціального спрямування з української мови на словацьку, і навпаки.

Ключові слова: *українська мова, словацька мова, спеціальний переклад, тематична група, вид вправи.*

Автор статьи представляет 4 группы упражнений, посредством которых студенты-переводчики приобретают навыки и умения, необходимые для правильного перевода с украинского языка на словацкий язык и наоборот. В упражнения введены задания, которые исходят из автентических текстов, содержащих специальную лексику.

Ключевые слова: *украинский язык, словацкий язык, спецперевод, тематическая группа, вид упражнений.*

The author of this thesis introduces 4 types of exercises which can help students-translators to gain necessary skills connected with proper translation of professionally oriented authentic texts from the Ukrainian language to the Slovak language and vice versa.

Key words: *Ukrainian language, Slovak language, specialised translation, thematic group, type of exercise.*

© Кредатусова Ярміла, 2011